

*До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05
Національної академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1*

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора
Тертишника Володимира Митрофановича на дисертацію Шелякіна
Олександра Сергійовича «Домашній арешт у кримінальному
провадженні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та
криміналістика; судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність дисертаційного дослідження. Домашній арешт – відносно новий інститут в системі запобіжних заходів, запроваджений Кримінально процесуальним кодексом України 2012 року. Проблеми правової визначеності домашнього арешту та практики його застосування вітчизняними науковцями ще не отримали всебічного і достатнього дослідження. Необхідність розробки доктринальних та прикладних проблем подальшого удосконалення правового регулювання домашнього арешту та практики його застосування не викликає сумнівів з огляду на стан сучасної процесуальної науки та проблеми слідчої і судової практики.

Теоретичні проблеми та практика процесуальної діяльності щодо застосування домашнього арешту потребує постійного системного аналізу з огляду на численні зміни законодавства та корективи в правозастосовній практиці, постійне удосконалення правових процедур з урахуванням практики Європейського суду з прав людини та інших європейських стандартів правосуддя.

Автор поєднав в своєму дослідженні як аналіз важливих доктринальних та складних теоретичних аспектів теми, так і висвітлення питань, які потребують невідкладного розгляду, розкриття окремих важливих проблем, які виникають під час дослідження в рамках його предмету. Здатність автора до прогностичного творчого підходу підкреслює вчасність, теоретичну і практичну цінність дослідження.

Вх. №		2186	
14	06	20	09 р.
кількість аркушів:		11 додаток	
осн. док.		—	

Актуальність теми дослідження підтверджується емпіричними даними, отриманими автором в процесі дослідження, з якого вбачається як відсутність сталої вираженої слідчої та судової практики застосування домашнього арешту, так і наявність проблем тлумачення правових норм.

Враховуючи сказане є підстави для твердження, що представлена О. С. Шелякіним робота за своєю темою і змістом має безперечно високий рівень актуальності.

Об'єкт і предмет дослідження обумовлені темою дисертації та відповідають змісту дисертаційної роботи. Метою дослідження є комплексний розгляд домашнього арешту в українському кримінально-процесуальному законодавстві та розробка на основі отриманих результатів рекомендацій і пропозиції щодо вдосконалення теорії та практики застосування цього запобіжного заходу. Методи дослідження обрані з урахуванням поставлених у роботі мети та завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертаційного дослідження обрана з урахуванням завдань, що стоять перед юридичною наукою, а сама робота виконана відповідно до пріоритетних напрямків наукових дослідження в правничій сфері, визначених в Стратегії сталого розвитку «Україна -2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501, Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287, Пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 р., затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 рр., затвердженої

Постановою загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 року. Дослідження також ґрунтується на положеннях Плану заходів МВС України, спрямованих на реалізацію норм КПК України (наказ МВС України від 8 серпня 2012 р. № 685), відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ на період 2015–2019 років (наказ МВС України від 16 березня 2015 р. № 275), Основним напрямам наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2019 роки, схвалених Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протокол від 27 грудня 2017 р. № 28), планам проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2015–2018 рр. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 27 листопада 2014 р. (протокол № 21) та схвалено Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1127, 2015 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Структура роботи забезпечує логічну послідовність викладення матеріалу та засвідчує системний характер наукового дослідження.

Перелік обраних для дослідження питань, змістовне описання в авторефераті та дисертації викладеного матеріалу дає в цілому можливість встановити сутність і значення вивчених проблем та вказує на зв'язок даного дослідження із відповідними програмами, планами.

Специфічність мети та завдань дослідження визначили використання наступних методів: історичного, системно-структурного та структурно-логічного аналізу, порівняльно-правового, статистичного, формально-логічного аналізу, індукції, дедукції, функціонального, соціологічного, прогнозування тощо.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є теорія пізнання, сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання, системне

застосування яких забезпечило розв'язання сформульованих задач і досягнення мети дисертаційної роботи. Інституційний підхід забезпечив розгляд проблем теми дослідження на рівні взаємодії засад правової держави з окремими інститутами кримінального процесуального права. Метод системного аналізу та структурно-логічний метод широко використані практично при вирішенні усіх поставлених завдань, знайшли слушне застосування при формуванні понятійного апарату, аналізу юридичної визначеності юридичних процедур.

Порівняльний метод дозволив проаналізувати зарубіжний досвід у реалізації інституту домашнього арешту, розглядаючи його в площині особливостей законодавства окремих зарубіжних країн (Литва, Азербайджан, Білорусь, Казахстан, Киргизія, Молдова, Таджикистан) (підрозділи 1.2, 3.2).

Соціологічний метод застосовано у процесі проведення анкетування працівників судових та правоохоронних органів щодо домашнього арешту (розділ 2, підрозділ 3.2). Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення 300 ухвал слідчих суддів, судів про застосування, зміну, продовження та скасування домашнього арешту в Україні за 2015–2018 рр.; зведені дані опитування 150 осіб, зокрема 76 слідчих, 27 слідчих суддів, 12 прокурорів та 21 адвоката з Вінницької, Житомирської, Київської, Миколаївської, Одеської, Тернопільської, Черкаської, Чернівецької областей та м. Києва. Окрім того, використано власний професійний досвід здобувача під час оперативного супроводження кримінальних проваджень, що розслідували і розслідують слідчі Національної поліції України

Результати дисертаційного дослідження є науково обґрунтованими, їх достовірність підтверджується правильно обраною методологічною базою та емпіричною базою, яка представлена результатами вивчення судової статистики щодо розгляду матеріалів кримінальних проваджень місцевими загальними судами, апеляційними судами; статистична звітність Верховного Суду України, рішення ЄСПЛ, дані Генеральної прокуратури України, Національної поліції України та інших органів влади.

Використані дисертантом методи дослідження дали можливість сформулювати положення, висновки і рекомендації, що характеризуються новизною. Думки дисертанта щодо проблем удосконалення вітчизняного процесуального законодавства в достатній мірі обґрунтовані.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є комплексним (монографічним) дослідженням, у якому з урахуванням чинних норм кримінального процесуального законодавства України та інших нормативних актів, а також сучасного стану наукової доктрини та юридичної практики на інтегративному рівні досліджено важливе для правничої науки в практики питання обрання та застосування такого запобіжного заходу, як домашній арешт. На основі результатів дисертації сформульовано низку нових науково-теоретичних положень для юридичної практики, які виносяться на захист.

В роботі подано авторське бачення концепту домашнього арешту та запропоновано три рівні його суворості: 1) м'якого – не залишати межі житла в певний час доби; 2) середнього – постійно перебувати в межах житла за винятком заздалегідь обумовленого періоду відвідування навчання, роботи або медичної установи; 3) суворого – цілодобово перебувати в житлі;

Виходячи з засади верховенства права та принципу пропорційності доведено необхідність призначення слідчим суддею, судом у процесі розгляду клопотання слідчого, прокурора про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, медичного огляду окремій категорії осіб (неповнолітні, вагітні жінки, особи з інвалідністю та ін.) для встановлення можливих протипоказань в аспектах його реалізації в сфері правосуддя.

Цілком слушними є пропозиції дисертанта щодо удосконалення процесуальної форми домашнього арешту, формування таких процедур, за яких максимально усуваються обмеження прав і свобод людини, або такі обмеження допускаються як крайня необхідність, коли іншими засобами досягти мети правосуддя неможливо, а завдана, навіть тимчасовим

обмеженням прав і свобод людини шкода, буде меншою, ніж відвернута. В роботі дістали подальший розвиток пропозиції щодо забезпечення прав і свобод людини при застосуванні домашнього арешту.

Аналіз та оцінка змісту дисертації.

У Розділі 1 *«Історичний аспект та загальні положення домашнього арешту як запобіжного заходу в кримінальному процесі»* здійснено аналіз давніх пам'яток права, де появились перші ознаки запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, зокрема таких зводу законів Гетьманщини XVIII «Права, за якими судиться малоросійський народ». З'ясовано причини відновлення домашнього арешту в системі запобіжних заходів України після більш ніж півстолітньої перерви. Дано визначення поняття домашнього арешту та зазначено, що застосування домашнього арешту в сучасних умовах сприяє розвантаженню переповнених ізоляторів тимчасового тримання та слідчих ізоляторів.

У розділі 2 *«Процесуальна форма застосування та продовження (скасування) домашнього арешту в кримінальному провадженні»* досліджено концепти та процедури «обрання запобіжного заходу» та «застосування запобіжного заходу», розкриті поняття мети та підстав застосування домашнього арешту, проаналізована практика застосування інституту домашнього арешту, внесені пропозиції щодо її удосконалення. Доведено, що дотримання слідчим, прокурором вимог стосовно форми та змісту клопотання про застосування домашнього арешту, а також обов'язкових додатків до нього, якими обґрунтовуються необхідність та можливість його застосування, є запорукою задоволення клопотання слідчим суддею. Наведені аргументи щодо удосконалення процедура оскарження рішення щодо обрання запобіжного заходу в апеляційному порядку.

У Розділі 3 «Механізм реалізації процесуального рішення про застосування домашнього арешту» розкриті проблеми юридичного визначення концепту та процесуальної форми домашнього арешту, розглянуто процесуальний порядок встановлення відносно підозрюваного чи обвинуваченого конкретних меж дозволеної поведінки, розкрито особливості здійснення контролю за її дотриманням, досліджено питання обліку та контролю за виконанням рішення про застосування домашнього арешту, актуалізовані питання щодо відповідальності підозрюваного, обвинуваченого за невиконання встановлених обмежень (заборон або зобов'язань) під час домашнього арешту, оскільки законодавчо чітко не визначено форми та зміст такої відповідальності.

Оригінальною та слушною, на погляд рецензента, є думка дисертанта щодо розвитку правових основ включення витрат, пов'язаних з використанням електронних засобів контролю, до переліку процесуальних витрат що надасть можливість підконтрольній особі самостійно повністю або частково сплачувати електронний контроль.

Визначені напрями удосконалення правової визначеності щодо реалізації засади верховенства права для забезпечення виконання завдань кримінального судочинства при застосуванні домашнього арешту.

В цілому в дисертації наведено інтегративне узагальнення та систематизацію уявлень про домашній арешт як запобіжний захід у кримінальному процесі, сформульовано наукові положення та рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни та мають значення для науки й практики, сформовано та обґрунтовано положення, висновки та рекомендації, які мають доктринальне, теоретичне і практичне значення. Висновки й положення дисертації мають самостійний характер.

Повнота викладу наукових положень, висновків. Основні результати дослідження відображено в 10 публікаціях, серед яких чотири статті – у наукових фахових виданнях України, одна – у міжнародному науковому

періодичному виданні, п'ять тез виступів на науково-практичних конференціях і круглому столі.

Основні положення та висновки дослідження оприлюднено на науково-теоретичних і науково-практичних конференціях і круглому столі, зокрема: «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Донецьк, 7 березня 2015 р.); «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (м. Київ, 29 жовтня 2015 р.); «Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції в умовах формування громадянського суспільства в Україні» (м. Київ, 9 квітня 2016 р.); «На перетині мови і права» (м. Київ, 22 лютого 2017 р.); «Забезпечення прав людини в контексті інтеграційних процесів України» (м. Київ, 29 листопада 2018 р.).

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Пропозиції та рекомендації автора являють собою комплекс науково обґрунтованих заходів по розвитку юридичної науки, збагачують її новими знаннями, які мають важливе значення для удосконалення практичної правозастосовної діяльності слідчих, судових та правоохоронних органів.

Автору вдалося збалансувати теоретичні і практичні проблеми, послідовно втілюючи європейські правові стандарти в національне кримінального процесуальне законодавство.

Пропозиції автора знайшли своє відображення, повністю, частково чи редакційно в законопроектній царині правотворчості, що підтверджено листом Національної академії внутрішніх справ від 8 травня 2019 р. № 02/21ВР.

Разом з тим, висновки і пропозиції знайшли втілення у навчальній та науково-дослідній діяльності (акт впровадження в освітній процес Національної академії внутрішніх справ від 5 вересня 2016 р. та акт впровадження в науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ від 10 жовтня 2016 р.).

Результати дослідження дисертанта знайшли впровадження у правозастосовну діяльності (акти впровадження Слідчого управління Головного управління Національної поліції в Одеській області від 23 серпня 2018 р. і Головного слідчого управління Національної поліції України від 2 травня 2019 р.).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях автора є достатньою для публічного захисту дисертації.

Відповідність дисертації правилам оформлення та змісту автореферату основним її положенням. Дисертаційна робота викладена в офіційно діловому стилі, характеризується літературною мовою, логічністю і ясністю подачі складного наукового матеріалу.

Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, достатньою мірою аргументовані. Звертає на себе увагу толерантне відношення дисертанта до праць інших дослідників, вміння автора робити узагальнення, формувати особисті висновки і пропозиції, що загалом свідчить про належний культурний і професійний рівень наукової дискусії. При цьому цілком слушні думки дисертанта щодо власного уявлення відносно концептуальних категорій та понять, що пов'язані з предметом дослідження.

В цілому, дисертація за структурою та правилами оформлення відповідає Вимогам до оформлення дисертації згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40. Ознайомлення з текстом автореферату і дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом вони також відповідають вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки дисертаційної роботи. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Автореферат за своїм змістом відповідає основним положенням дисертації.

Разом з тим, в цілому позитивно оцінюючи рецензоване дисертаційне дослідження, необхідно звернути увагу на те, що представлена автором дисертаційна робота містить окремі положення, висновки і пропозиції, що потребують додаткового роз'яснення та уточнення, зокрема:

1. На наш погляд, автору було б за доцільне більш широко розкрити проблеми системи запобіжних заходів, які можливо застосувати при провадженні дізнання щодо кримінальних проступків, зокрема погляди на можливості застосування домашнього арешту при цій оновленій останніми змінами законодавства формі кримінального провадження.

2. Можливо автору доцільно було б більше уваги приділяти застосуванню інституту домашнього арешту крізь призму змагальності сторін захисту та розкрити можливості інституту захисту при обранні і застосуванні домашнього арешту.

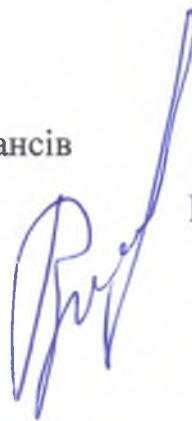
3. Не достатньо розкрито питання необхідності передбачення обов'язку письмового підтвердження всіма повнолітніми, які проживають разом з особою, до якої застосовується домашній арешт, факту, що вони розуміють вимоги, які покладаються на неї, і погоджуються діяти з урахуванням цих вимог. Крізь призму верховенства права та пропорційності варто уточнити, коли і ким саме має відбиратися таке зобов'язання, як бути у випадку незгоди відповідних осіб з запропонованими обмеженнями.

4. Варто детальніше проаналізувати існуючі пропозиції про необхідність нормативного закріплення положення про те, що нагляд за особою, до якої застосовано домашній арешт, повинен відбуватися не лише за місцем її проживання, а й за його межами.

Зазначені офіційним опонентом позиції носять, головним чином, дискусійний характер й можуть слугувати підставою для наукової полеміки під час прилюдного захисту дисертації. При цьому, зазначені офіційним опонентом позиції не впливають на високу позитивну оцінку дисертації.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК. Дисертаційне дослідження Шелякіна Олександра Сергійовича «Домашній арешт у кримінальному провадженні» є завершеною працею, в якій здійснено вирішення важливої наукової проблеми, отримано нові науково-обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки кримінально-процесуального права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішення досліджених проблем, теоретичним рівнем та практичною значимістю, достовірністю та обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а її автор Шелякін Олександр Сергійович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність (081 – Право).

Професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Університету митної справи та фінансів
доктор юридичних наук, професор
« » червня 2019 року

В. М. Тертишник

Підпис В. М. Тертишника засвідчено.
Проректор з наукової роботи
УМСФ

